

МОНГОЛ УЛСЫН
ЭРҮҮЛ МЭНДИЙН САЙДЫН
ТУШААЛ

2026 оны 10 сарын 09 өдөр

Дугаар А/323

Улаанбаатар хот

Зүрхний хатгалга өвчний
эмнэлзүйн заавар батлах тухай

Монгол Улсын Засгийн газрын тухай хуулийн 24 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэг, Эрүүл мэндийн тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.1.5 дахь заалт, 36 дугаар зүйлийн 36.1 дэх хэсэг, Монгол Улсын Засгийн газрын 2026 оны "Төлөвлөгөө батлах тухай" 87 дугаар тогтоолыг тус тус үндэслэн ТУШААХ нь:

1.Зүрхний хатгалга өвчний эмнэлзүйн зааврыг 1 дүгээр, Зүрхний хатгалга өвчний үед хэрэглэх эмийн жагсаалтыг 2 дугаар хавсралтаар тус тус баталсугай.

2.Энэхүү зааврыг мөрдөж ажиллахыг Уламжлалт анагаах ухааны тусламж үйлчилгээ үзүүлдэг өмчийн бүх хэлбэрийн эрүүл мэндийн байгууллагын дарга, захирал нарт үүрэг болгосугай.

3.Зааврыг хэрэгжүүлэхэд мэргэжил арга зүйн удирдлагаар хангаж, хүний нөөцийг чадавхжуулах сургалтыг зохион байгуулж ажиллахыг Эрүүл мэндийн хөгжлийн төв (М.Одгэрэл), Уламжлалт анагаах ухааны мэргэжлийн салбар зөвлөл (Д.Цэнд-Аюуш)-д тус тус даалгасугай.

4.Тушаалын хэрэгжилтэд хяналт тавьж ажиллахыг Эмнэлгийн тусламжийн бодлогын хэрэгжилтийн газар (М.Наранпүрэв)-т үүрэг болгосугай.

САЙД

Э.БАТШУГАР

2026 document-tushaal

141261523

ЗҮРХНИЙ ХАТГАЛГА ӨВЧНИЙ ЭМНЭЛЗҮЙН ЗААВАР

А. ЕРӨНХИЙ ШААРДЛАГА

А.1 Онош: Зүрхний хатгалга

А.2 Монголын уламжлалт анагаах ухааны оношны ангилал: Биеийн дотор орших өвчний үес -Таван цул эрхтний өвчин - Зүрхний хатгалга өвчин

Монголын уламжлалт анагаах ухааны оношны ангиллын код: TMC0.01

А.3 Хэрэглэгчид:

- А.3.1 Уламжлалт анагаахын их эмч;
- А.3.2 Уламжлалт анагаахын үндсэн мэргэшлийн эмч;
- А.3.3 Уламжлалт анагаахын төрөлжсөн мэргэшлийн эмч;
- А.3.4 Монголын уламжлалт анагаах ухаан, зүү эмчилгээ судлал чиглэлээр суралцаж буй үндсэн болон төрөлжсөн мэргэшлийн резидент эмч;
- А.3.5 Уламжлалт анагаах ухааны бага эмч;
- А.3.6 Уламжлалт анагаах ухааны сувилагч;
- А.3.7 Уламжлалт анагаахын засалч.

А.4 Зааврын зорилго, зорилт:

Зүрхний хатгалга өвчнийг уламжлалт анагаах ухааны аргаар зөв оношилж, идээ, ундаа, явдал мөр, эм, заслын арга хэмжээг цаг алдалгүй оновчтой авч хэрэгжүүлснээр цаашид хүндрэл үүсэхээс урьдчилан сэргийлж, эмчлүүлэгчийн хөдөлмөрийн чадвар алдалт болон нас баралтыг бууруулах, амьдралын чанарыг дээшлүүлэхэд оршино.

А.5 Тодорхойлолт:

Зүрхний хатгалга нь хий цусны гүйдэл алдагдсаны улмаас зүрхээр хатгаж өвдөх шинж тэмдгээр илэрдэг өвчин.

А.5.1 Зүрхний хий хатгалга нь түгмэл гүйгч хийн ажиллагаа алдагдан, зүрхний хий цусны гүйдэл хямран өвчүүний ар, зүрхний хэсгээр базаж дарах мэт эвгүй оргин, хэрж хэсэж тогтворгүй хатгуулах шинжүүд илэрнэ.

А.5.2 Зүрхний цусан хатгалга нь цусны халуун ба муу цусны гэмээр зүрхний хий цусны гүйдэл хямралдан, зүрх орчмоор хадаасаар хатгаж буй мэт тогтвортой хатгуулж өвдөх шинжээр илэрдэг.

А.5.3 Зүрхний нян хатгалга нь нян зүрхэнд бууж, зүрхний хий цусны гүйдэл хямран, зүрх орчмоор хадаасаар хатгаж буй мэт өвдөлтийн хүч их, үргэлжлэх хугацаа нь харьцангуй урт, зүрх түгших, айж сандрах, дөрвөн мөч нь хөрж, хүйтэн хөлс гарах шинжээр илэрдэг.

А.5.4 Зүрхний хуян хатгалга нь хий цусны гүйдэл хямралдан, зүрх ба цагаан судсанд нөлөөлөн зүрхний орон, хавирга орчим, зүүн дал мөр, зүүн атгаалаас доош ядам болон чигчий хуруу хүртэл цагаан судасны гүйдлийг дагаж өвдөлтийн хүч их биш хэсэг зуур хатгуулах шинжээр илэрдэг [2-5].

А.6 Тархвар зүйн мэдээлэл:

Зүрхний хатгалга өвчин нь уламжлалт анагаах ухааны онолоор зүрхний өвчний ангилалд хамаарах бөгөөд “Анагаах ухааны дөрвөн үндэс” зохиолын “Увдисын үндэс”-ийн зүрхний өвчний бүлэгт номлогдсон [6].

Монгол анагаах ухаантан нэрт эмч Сүмбэ хамба Ишбалжирын “Дөрвөн рашаан” зохиолд зүрхний хатгалга өвчний өвдөхийг “харваж өвдөх” хэмээжээ [15].

Монголын УАУ-д “Зүрхний хатгалга” оношоор өвчлөлийн тархалтыг албан ёсоор тооцсон статистик судалгаа одоогоор байхгүй.

Харин Эрүүл мэндийн хөгжлийн төвийн Эрүүл мэндийн салбарын бүртгэл тайлангийн H-info3.0 программд 2026 оны эхний 8 сарын байдлаар Уламжлалт анагаах ухааны оношоор бүртгэгдсэн нийт 21.472 өвчлөлийн 4.5 хувь (961 тохиолдол) нь “Зүрхний өвчин” нэршлээр бүртгэгдсэн байна.

Сүүлийн 5 жилийн (2021-2025 он) дунджаар 2567.8 тохиолдол бүртгэгдсэн нь нийт өвчлөлийн 6.5 хувьтай тэнцэж байна.

Хүйсийн хувьд авч үзвэл өвчлөлийн 68.3-73.9 хувь нь эмэгтэйчүүдэд тохиолдсон байна. Харин насны бүлгээр нь ангилахад 55-аас дээш насныхны дунд өвчлөл хамгийн өндөр буюу 50.7-60.5 хувийг эзэлж байна.

Өвчлөлийн динамикийг авч үзвэл, 2024 онд 3914 тохиолдол бүртгэгдэж байсан бол 2025 онд 2306 болж, 1608 тохиолдлоор буурчээ. Хэдийгээр нийт тохиолдол буурсан ч 55-аас дээш насны бүлгийн өвчлөл 52.7 хувийг эзэлсэн хэвээр байна [7].

А.7 Үндсэн ойлголт:

Зүрхний хатгалга өвчин нь идээ ундааг хэтрүүлэн хэрэглэх, хорт зуршил архи, тамхи, ядрах, даарч жиндэх, сэтгэл санаа тавгүйтэх, айж сандрах зэрэг идээ ундаа явдал мөр, адын нөхцөл, зун болон дэгжрэлийн цагийн нөхцөлөөр хий, цус, нянгийн хямралыг үүсгэн, улмаар зүрхний мэдрэхүйн сүв хаагдан, хий, цусны гүйдэл удааширч, түгмэл гүйгч хийн үйл ажиллагаа алдагдсанаас бүх биед хий цусыг тарааж чадахгүй болсноос зүрхээр хатгуулах шинж тэмдгээр илэрдэг зүрхний өвчин юм. Уг өвчний үед цээж дүүрч, амьсгал цухалдах, сэтгэл санаа тогтворгүй болох, зүрхний орчмоор эвгүй оргих, тамирдан ядрах зэрэг шинжүүд илэрдэг [6].

Зүрхний хатгалга өвчнийг “Анагаах ухааны дөрвөн үндэс”, “Жидүнинор”, “Хөх бидэр”, “Дундад улсын анагаах ухааны нэвтэрхий толь - Монгол анагаах ухаан (доод)”, “Эм эмнэлгийн гар дэвтэр”, “Саран гэрэлт эмчилгээний ном”, Дотор өвчин судлал зэрэг эх сурвалжид:

1. Зүрхний хий хатгалга,
2. Зүрхний цусан хатгалга гэж хоёр ангилсан байдаг.

Сүүлийн үеийн ном зохиолууд болох “Монгол анагаах ухааны дотор эмнэлэг судлал”, “Монгол анагаах ухааны эмчилгээ судлал”, “Монгол анагаах ухааны өвчин оношлох ба анагаах баримжаа”, “Монгол эмнэлэгт үргэлж тохиолддог өвчний оношилгоо ба эмчилгээний жолоодомж”-д зүрхний хатгалга өвчнийг:

1. Зүрхний хий хатгалга;
2. Зүрхний цусан хатгалга;
3. Зүрхний нян хатгалга;

4. Зүрхний хуян хатгалга гэж 4 ангилжээ. Зүрхний хатгалга нь цаашдаа уушги, ходоодны оронд нөлөөлж болно.

А.8 Өвчний тавилан:

Эрт оношилж, эмчилгээг эрт эхлэх тусам тавилан сайн байна. Уламжлалт анагаах ухаанд “өвчний тавилан” гэдэг нь өвчний явц, төгсгөл, эдгэрэх эсвэл хүндрэх байдлыг хүний биеийн хий, шар, цус, махбодын тэнцвэрийн алдагдал, сэтгэл оюуны байдал, байгаль цаг уурын нөлөөтэй холбон тайлбарладаг ойлголт

юм. Энэ нь зөвхөн амьдралын хугацаа бус, амьдралын чанар, сэтгэл санааны тэнцвэрийг ч хамардаг.

А.9 Үйлчлүүлэгчид өгөх зөвлөгөө:

Зүрхний хатгалга өвчний үед УАУ-ны болон зүрх судасны эмчийн хяналтад байна. Эмчийн хяналтад эмийн эмчилгээг зааврын дагуу тогтмол хэрэглэж, зохих идээ ундаа, явдал мөрийн дэглэм баримталснаар өвчний дахилт, хүндрэлээс сэргийлнэ.

А.9.1 Идээ ундааны зөвлөгөө:

- Зөөлөн шимтэй, амархан шингэх, давс, чихэр багатай идээ, ундааг багаар хэрэглэх;
- Жимс, витаминаар баялаг идээ ундаа хэрэглэх;
- Өөх тостой хоол хэрэглэхгүй;
- Архи тамхи мэтийн ширүүн бөгөөд илчийн хордлогыг үүсгэх идээ, ундааг хэрэглэхгүй.

А.9.2 Явдал мөрийн зөвлөгөө:

- Өвчин хөдөлсөн үед тайван хэвтэж амрах;
- Ажил амралтаа зохицуулж, ядрахгүй байх;
- Тохирсон дасгал хөдөлгөөн хийх;
- Өтгөн хатахаас сэргийлэх;
- Сэтгэл зүйн хувьд тайван байж, сэтгэл санааг хямраахгүй байх;
- Сэтгэлийн үйлийг хэтрүүлэхгүй, гэнэтийн цочролд орохгүй байх (айх, түгших, хэт гуниглах, гомдох, баярлах, уурлах гэх мэт).

А.10 Эрсдэлт хүчин зүйлс:

Зүрхний хатгалга өвчин үүсэхэд дараах идээ ундаа, явдал мөр, цаг, бусад өвчин үүсгэх нөхцөл буюу эрсдэлт хүчин зүйлс нөлөөлдөг.

А.10.1 Идээ ундааны эрсдэлт хүчин зүйлс:

- Халуун исгэлэн, хурц, хөнгөн чанартай хоол, өөх тостой тослог идээ, ундаа, үхэр хонины удсан мах, хуучирсан шар тос, үрсийн тос зэргийг удаан хугацаагаар хэрэглэх;
- Архи тамхи мэтийн ширүүн бөгөөд илчийн хордлогыг үүсгэх идээ, ундааг удаан хугацаагаар хэрэглэх.

А.10.2 Явдал мөрийн эрсдэлт хүчин зүйлс:

- Гэнэт даарах, хүйтэн салхинд цохиулах;
- Томуу дагшуур хүрэх;
- Халуун хүйтний зөрөө ихтэй орчинд ажиллаж амьдрах;
- Цус алдах;
- Шингэн алдах;
- Сэтгэл санаа хямрах;
- Хэтэрхий хөөрч баярлах;
- Нас ахиж тамир доройтсон;
- Хий цусаар дээш хөөрөх өвчнөөр удаан хугацаанд өвчилсөн;
- Хэтэрхий цадтал идэх;
- Таргалах;
- Хурц халуун гал нарны доор удаан суух;
- Хатууг хүчлэх, хэтэрхий ядрах;
- Өдөр их унтах;
- Их уурлаж бачимдах;
- Оюуны ачаалал ихтэй байх;
- Урт хугацаанд хөдөлгөөний дутагдалтай байх.

А.10.3 Цаг улирлын эрсдэлт хүчин зүйлс:

- Дэгжрэл, зуны цаг

А.10.4 Бусад эрсдэлт хүчин зүйлс:

- Хийн ба шарын өвөрмөц чанартан;
- Идэр наснаас дээш насныхан;
- Чанарын ялгал (хүйс);
- Гэр бүлийн түүх (удамшил);
- Цусны глюкоз, холестерин, триглицерид, бага нягтралтай липопротеид-LDL ихсэх.

Б. УРЬДЧИЛАН СЭРГИЙЛЭЛТ, ЭРТ ИЛРҮҮЛЭГ

Б.1 Урьдчилан сэргийлэх, эрт илрүүлэх үйл ажиллагааны зохион байгуулалт

Анхан ба лавлагаа шатлалын эмнэлэгт ажиллаж буй уламжлалт анагаахын их эмч урьдчилан сэргийлэлт, эрт илрүүлгийн үзлэгийг хийнэ.

Б.2 Зорилтот бүлэг: Бүх насныхан

Б.3 Эрт илрүүлгийн өмнөх зөвлөгөө

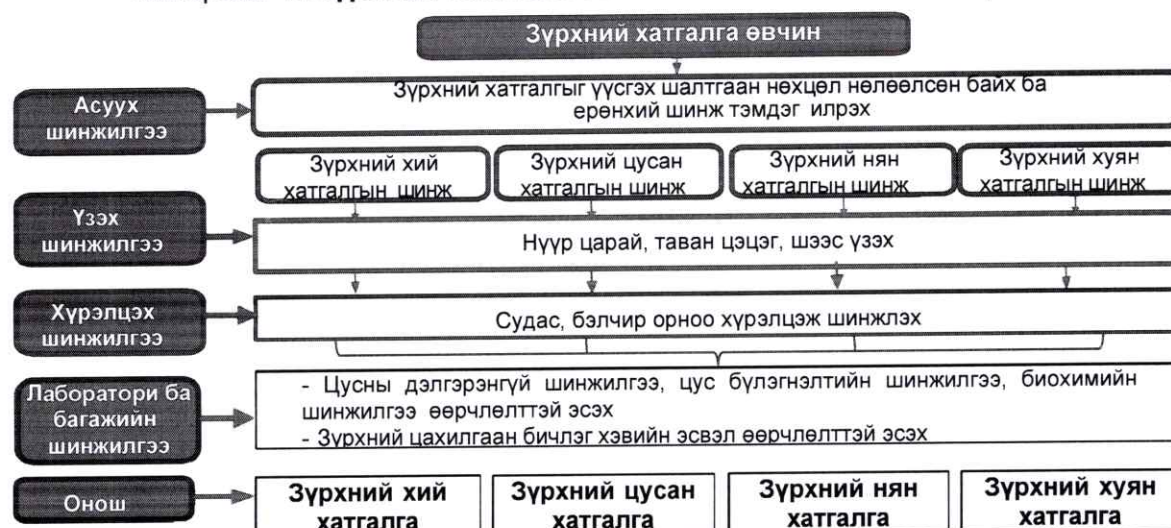
- Зүрхний хатгалга өвчнийг эрт илрүүлэх нь ямар ач холбогдолтой болохыг үйлчлүүлэгчид тайлбарлана;
- Идээ ундаа явдал мөрийн зөв зохистой дадал хэвшлийн тухай зөвлөгөө өгнө;
- Зүрхний хатгалга өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх, илэрсэн тохиолдолд эмчилгээнд хэрхэн хамрагдах, эмчилгээ хийлгээгүй тохиолдолд гарах хор уршиг, хүндрэлийн талаар тайлбарлана;
- Шинжилгээ хийлгэхийн өмнөх бэлтгэл зөвлөнө.

Б.4 Эрт илрүүлэг хийх арга техник

- УАУ-ны асуух шинжилгээ (өвчин үүсгэх шалтгаан нөхцөл, туслах хорлох, зовуурь шинж тэмдгийг асуух);
- УАУ-ны үзэх шинжилгээ (нүүр царай, таван цэцэг, шээс үзэх);
- УАУ-ны хүрэлцэх шинжилгээ (судас, бэлчир орон хүрэлцэх);
- Лабораторийн шинжилгээ (цусны дэлгэрэнгүй шинжилгээ, цус бүлэгнэлтийн шинжилгээ, биохимийн шинжилгээ);
- Багажийн шинжилгээ (зүрхний цахилгаан бичлэг).

В. ОНОШИЛГОО, ЭМЧИЛГЭЭНИЙ ДЭС ДАРААЛАЛ (АЛГОРИТМ)

Алгоритм 1. Зүрхний хатгалга өвчний оношилгооны алгоритм

В.1 Зовуурь, эмнэлзүйн шинж:

Үндсэн зовуурь:

В.1.1 Зүрхээр хатгуулах, хорсох, өвдөх

В.1.2 Цээж дүүрч тэлэгдэх

В.1.3 Амьсгал давчдах (цухалдах)

Хүснэгт 1. Тус бүрийн эмнэлзүйн шинж тэмдэг

1. Хий хатгалгын үед илрэх шинж	- Өвчүүний ар хэсгээр базаж дарах мэт эвгүй оргих; - Хэрж хэсэж хатгуулах; - Сэтгэл санаа тогтворгүй; - Зүрх түгших; - Цээж дүүрэх; - Амьсгал цухалдах; - Олон хэврүүлэх; - Ходоод хөөх; - Ам хатах, хэл хуурайших; - Санаа алдах; - Зарим үед зүүн хөх, далны орчим өвдөх, зүүн гар хүндрэх, гар хуруу бадайрах; - Толгой эргэх, дүйрэх; - Амархан ядрах; - Нойр муудах.
2. Цусан хатгалгын үед илрэх шинж	- Зүрхний баруун хэсэгт хадаасаар хатгаж байгаа мэт тогтвортой хатгуулах; - Өвдөлт зүүн дал, мөр, гар луу дамжих; - Бага зэрэг ачааллын үед эсвэл тайван байхад өвдөх; - Хүйтэн хөлс гарах; - Амьсгаадах; - Цээж дүүрч тэлэгдэх; - Нүүр царай улайх эсвэл цайх; - Уур уцаар ихсэх; - Уруул ам хатах; - Ундаасах; - Нүд бүлтийж ширтэж айсан байдалтай; - Хүүхэн харааны эгц гадна талд судас өргөсөх; - Халуун бүгчим газар өвчин хөдөлж, зовуурь шаналгаа нэмэгдэх; - Хөлийн шилбээр хавагнах.
3. Нян хатгалгын үед илрэх шинж	- Зүрхний зүүн хэсэгт хадаасаар хатгах мэт тогтвортой хатгуулах; - Өвдөлтийн хүч их, үргэлжлэх хугацаа нь харьцангуй урт; - Бие чичрэх; - Зүрх түгших, сандрах; - Амьсгал давчдах; - Цээж дүүрч тэлэгдэх; - Дотор цухалдах; - Нүүр царай барайх, улайх; - Дөрвөн мөчдийн хүйтэн хөлс гарах; - Бөөлжис хүрч, дур булгих; - Хааяа ухаан алдах.

4. Хуян хатгалгын үед илрэх шинж	- Зүрхний орон буюу хавирга хажуугаар цагаан судлын гүйдэл дагаж хэсэг зуур хатгуулах боловч хүч нь сул; - Хүзүүний зүүн тал, зүүн дал мөрөөр хөших, нурууны 6,7 дугаар үе орчим ба атгаалаас доош ядам чигчий хуруу хүртэл минчүүрэн шимшрэх; - Толгой эргэх; - Зүрх дэлсэх (түгших); - Амьсгал цухалдах; - Цээж дүүрч бачимдах.
----------------------------------	--

В.2 Ерөнхий болон бодит үзлэг, багажийн шинжилгээ

УАУ-ны асуух, үзэх, хүрэлцэх шинжилгээг цаг алдалгүй хийнэ. Өвдөлт эхэлсэн хугацаа, өвдөлтөөс хойш эмчид анх үзүүлсэн хугацаа зэргийг тэмдэглэнэ.

В.2.1 Дурдатгал /анамнез/

Зүрхний хатгалга өвчнийг үүсгэх идээ ундаа, явдал мөр, цаг, адын нөхцөл ба туслах хорлох нөхцөлийг асууж тодруулна.

Хүснэгт 2. Зүрхний хатгалга өвчнийг үүсгэх идээ ундаа, явдал мөр, цаг ба адын нөхцөлийг асууж тодруулах нь

Зүрхний хатгалгын ангилал	Идээ ундааны нөхцөл	Явдал мөрийн нөхцөл	Цаг/ бусад нөхцөл
1. Зүрхний хий хатгалга	Хөнгөн чанартай идээ ундаа, үхэр хонины удсан мах, хуучирсан шар тос, ямааны мах, сагагийн гурил зэргийг удаан хэрэглэсэн эсэх	Сэтгэл санаа хямрах, хэтэрхий хөөрч баярлах, хэтэрхий ядрах, цус алдах, шингэн алдах, нас ахиж тамир доройтсон, хий цусаар дээш хөөрөх өвчнөөр удаан хугацаанд өвчилсөн эсэх, оюуны ачаалал ихтэй байх	Өвдөлт нь зун болон дэгжрэлийн цаг, үүр үдшийн цагаар нэмэгддэг.
2. Зүрхний цусан хатгалга	Халуун, исгэлэн, давслаг амттай, хурц, халуун идээ ундаа, архи, өөх тостой хоол, үрсийн тос зэргийг удаан хэрэглэсэн эсэх	Хурц халуун гал нарны доор удаан суух, их уурлаж бачимдах, гэмтэж доргисон, хатууг хүчилсэн, хөдөлгөөний дутагдал.	Үд ба шөнө дунд өвдөлт нэмэгддэг. Цаг улирлын хувьд зун намрын улирал хэтэрхий халуун болох хавар дулаарах нөхцөл нөлөөлөх, Халуун чанартай эм заслыг хэтрүүлэх
3. Зүрхний нян хатгалга	Халуун, исгэлэн, давслаг амттай тослог, хурц, халуун чанартай идээ ундааг хэтэрхий цадтал идэх, шим муутай	Хурц халуун гал нарны доор удаан суух, өдөр их унтах, томуу дагшуур хүрэх, таргалалт.	Үд ба шөнө дунд өвдөлт нэмэгддэг. Цаг улирлын хувьд зун намрын улирал, хэтэрхий халуун болох, хавар дулаарах

	идээ ундаа зэргийг хэрэглэсэн эсэх		нөхцөл нөлөөлөх Хижгийн уур халдварлах
4. Зүрхний хуян хатгалга	Хүнд, ширүүн, хөнгөн чанартай болон халуун хурц хортой архи зэрэг идээ ундааг хэрэглэсэн эсэх	Гэнэт даарах, хүйтэн салхинд цохиулах, халуун хүйтний зөрөө ихтэй орчинд ажиллаж амьдрах, зүгээр сууж байгаад гэнэт биеийн хүчний ажил хийх	Цаг улирлын хувьд зун намрын улирлын хувиралтын нөхцөл (хэтэрхий халуун) нөлөөлөх

**Хүснэгт 3. Зүрхний хатгалга өвчний туслах хорлохын нөхцөлийг
асууж тодруулах нь**

Зүрхний хатгалгын ангилал	Туслах идээ ундаа, явдал мөр	Хорлох идээ ундаа, явдал мөр
1. Зүрхний хий хатгалга	Тослог шимтэй идээ ундаа, бүлээн дулаан орчин нөхцөл, хийн хатгалгыг дарах эм, засал туслах эсэхийг тодруулна.	Ямааны мах, цай зэрэг хөнгөн ширүүн идээ ундаа, өлсөх, сэрүүн жавартай газар байх зэрэг хөнгөн ширүүн явдал мөрийн нөхцөлөөр өвчин хөдөлж байгааг асууж тодруулна.
2. Зүрхний цусан хатгалга	Сэрүүн идээ ундаа, нам сэлүүн орчин бүхий явдал мөрийн нөхцөл, цусан хатгалгыг дарах эм, засал туслах эсэхийг тодруулна.	Үрсийн тос, хатуу архи зэрэг халуун идээ ундааны нөхцөл, гал, наранд удаан ээж шарах зэрэг хурц халуун явдал мөрөөр хөдөлж байгааг асууж тодруулна.
3. Зүрхний нян хатгалга	Сэрүүн шимтэй идээ ундаа, нам сэлүүн орчин бүхий явдал мөрийн нөхцөл, нян хатгалгыг дарах эм, засал туслах эсэхийг тодруулна.	Тослог, хурц, халуун чанартай, шим муутай идээ ундаа, гал наранд шарагдах хатууг хүчлэх, өдөр их унтах зэрэг явдал мөр хорлох эсэхийг тодруулна.
4. Зүрхний хуян хатгалга	Зөөлөн бүлээн шимтэй идээ, ундаа болон хуян хатгалгыг дарах эм засал туслах эсэхийг тодруулна.	Чийгтэй газар орон, салхи жавар, хур бороонд цохигдох, доргиж бэртэх, даарч жиндсэн, урт хугацаагаар хэтэрхий хатууг хүчлэх зэрэг явдал мөрийн нөхцөлөөр хөдөлж байгааг асууж тодруулна.

В.2.2 Бодит үзлэг:

Хүснэгт 4. Бодит үзлэгээр илрэх шинж тэмдэг

Байршил	Үзлэгийн нэр	Зүрхний хий хатгалга	Зүрхний цусан хатгалга	Зүрхний нян хатгалга	Зүрхний хуян хатгалга
1. Нүүр царайнд илрэх шинж		Цонхигор хөхөлбөр	Улайх эсвэл хэт	Цонхигор хөхөлбөр	Давамгайл-

			өвдөлтөөс болж хөхрөх, цайх		сан гэмийн шинж илрэх
2. 5 цэцэгт илрэх шинж	Үзэх шинжилгээ	Нүдний судас өргөсөх, нүд улайх, Хэл хуурай, улаан, ширүүн болж урд хэсгээрээ дагуу хагаралтай цайвар өнгөртэй, Уруул хөхөвтөр туяатай.	Хүүхэн харааны эгц гадна талд судас өргөсөх, нүд улайх, нүд бүлтийж айсан байдалтай байх, Хэл улаан хуурай, шаравтар нимгэн өнгөртэй, хэлний голоор тууш хагарах, Уруул хатах.	Нүд улайх, гөлрөх, Хэл улаан бөгөөд шар нимгэн өнгөртэй, Уруул цайх.	Хэл улаан, нимгэн цайвар өнгөртэй, Уруул борлох.
3. Шээс		Тунгалаг, том хөөстэй, үнэр багатай.	Шар, хэмжээ нь бага, үнэр уур их, язмагтай.	Тунгалаг хөөс бага.	Тунгалаг, хөөс ихтэй.
4. Судас	Хүрэлцэх шинжилгээ	Хөндий хоосон, зогсож лугших.	Түргэн, хуйларсан.	Хүчтэй огцом эсвэл сулхан нарийн тэгшгүй солилцон лугших.	Огцом, тэгшгүй.
5. Бэлчир орон		Хийн бэлчир хар цагааны зааг, зүрхний бэлчрүүдэд эмзэглэлтэй.	Зүрхний ба шарын бэлчрүүд эмзэглэлтэй.	Хийн бэлчир, шарын бэлчир, зүрхний бэлчир, хар цагааны завсрын бэлчрүүдэд эмзэглэлтэй.	Амин судал, зүрхний бэлчрүүд эмзэглэлтэй.

В.2.3 Тусламж үйлчилгээ үзүүлэхдээ анхаарах зүйлс:

В.2.3.1 Эмчлүүлэгчийн биеийн байдлыг зөв үнэлэх;

В.2.3.2 Зүрхний цахилгаан бичлэгийг 10 минутын дотор хийж, оношийг тодруулах;

В.2.3.3 Өвдөлт намдаах арга хэмжээг яаралтай авах;

В.2.3.4 Цээжний өвдөлт 20 минутаас дээш хугацаанд үргэлжлэх, зүрхний цахилгаан бичлэгт ST сегмент, Т шүдний өөрчлөлт, эмгэг Q шүд илрэх, өвдөлт намдаах эмийг зааврын дагуу хэрэглэсэн ч өвдөлт намдаагүй, ухаан алдах эсвэл ухаан алдах гэж байгаа мэт болох тохиолдлуудад Зүрхний шигдээсний эмнэл зүйн зааврыг баримтлан арга хэмжээг яаралтай авч, хамгийн ойр байрлах Титэм судсан дотуур оношилгоо, эмчилгээ хийдэг эмнэлэг рүү шилжүүлнэ;

В.2.3.5 Түргэн тусламжийн баг дуудсан тохиолдолд эмч ирэх хүртэлх хугацаанд MONA анхан шатны яаралтай тусламж үзүүлэх ба шаардлагатай тохиолдолд амилуулах суурь тусламж үзүүлнэ.

В.2.4 Лабораторийн шинжилгээ:

В.2.4.1 Заавал хийх шинжилгээ:

В.2.4.1.1 Цусны дэлгэрэнгүй шинжилгээ;

В.2.4.1.2 Цусны бүлэгнэлтийн шинжилгээ;

В.2.4.1.3 Биохимийн шинжилгээ:

- АЛАТ, АСАТ (ALT, AST),
- Нийт холестерин, триглицерид, өндөр нягтралтай липопротеид, бага нягтралтай липопротеид (Т-Chol, TG, HDL-C, LDL-C),
- Глюкоз, креатинин (GLU, CREA),
- Натри, кали.

В.2.4.2 Нэмэлтээр хийх шинжилгээ:

В.2.4.2.1 Шээсний дэлгэрэнгүй шинжилгээ;

В.2.4.2.2 Биохимийн шинжилгээ: өндөр мэдрэг-С урвалж уураг (hs-CRP), N-төгсгөлт про-В-төрлийн натриуретик пептид (NT-proBNP), бамбай булчирхайн үйл ажиллагаа;

В.2.4.2.3 Зүрхний булчингийн үхжилийг илрүүлэх үндсэн биомаркеруудыг цусанд тодорхойлох: Тропонин I, Т, креатинкиназа-MB (CK-MB), болон лактат дегидрогеназа (LDH).

В.2.5 Багажийн шинжилгээ:

В.2.5.1 Заавал хийх шинжилгээ: 12 холболттой зүрхний цахилгаан бичлэг: ST сегмент голч тэнхлэгээс хэвтээ, эсвэл ташуу уруудаж буух, эсвэл өргөгдөх, Т шүд сөрөг, эсвэл өндөр эерэг гарна. Эсвэл хэвийн байж болно. ЗЦБ хэвийн гарах нь оношийг үгүйсгэх нөхцөл болохгүй.

В.2.5.2 Заалтаар хийх шинжилгээ:

В.2.5.2.1 Зүрхний хэт авиан шинжилгээ;

В.2.5.2.2 Зүрхний ачаалалтай бичлэг;

В.2.5.2.3 Зүрхний 24 цагийн холтер;

В.2.5.2.4 Рентген шинжилгээ;

В.2.5.2.5 Зүрхний титэм судасны тодосгогчтой КТ;

В.2.5.2.6 Зүрхний титэм судасны ангиографи.

В.2.6 Оношилгооны шалгуур

В.2.6.1 Эмчлүүлэгчийн биеийн ерөнхий байдлыг үнэлж, дараах эмнэлзүйн шинж тэмдгээр үнэлнэ:

В.2.6.1.1 Үндсэн шинж тэмдэг: Цээжээр өвдөх,

В.2.6.1.2 Дагалдах шинж тэмдэг: Цээж дүүрч, амьсгал цухалдах, сэтгэл санаа тогтворгүй болох.

Хүснэгт 5. Биеийн ерөнхий байдал болон эмнэлзүйн шинж тэмдгийн үнэлгээ

1. Зүрхний хий хатгалга өвчин	Өвчүүний ар, зүрхний хэсгээр базаж дарах мэт эвгүй оргиж битүү өвдөх, хэрж хэсэж хатгуулах.
2. Зүрхний цусан хатгалга өвчин	Зүрхний баруун ба цээжин хэсэгт хадаасаар хатгаж буй мэт тогтвортой хатгуулж өвдөх, өвдөлт зүүн дал, мөр, гар луу дамжих.
3. Зүрхний нян хатгалга өвчин	Зүрхний зүүн хэсэгт хатгуулна. Өвдөлтийн хүч их, үргэлжлэх хугацаа нь харьцангуй урт.
4. Зүрхний хуян хатгалга өвчин	Зүрхний оронд өвдөх буюу зүүн мөр, атгаал, зүүн гарын хуруу хүртэл минчүүрч, чинэрч өвдөх.

В.2.6.2 Өвчний нөхцөлийн үнэлгээ: В.2.1-ийг харна уу.

В.2.6.3 Хавсарсан эмгэгийн үнэлгээ: Хавсарсан эмгэг байгаа эсэхийг тодруулна.

В.2.6.4 Лабораторийн болон багажийн шинжилгээний үнэлгээ: В.2.4, В.2.5-г харна уу.

В.2.6.5 Ялган оношилгооны үнэлгээ: В.2.7-г харна уу

В.2.7 Ялган оношилгоо:

Хүснэгт 6. Зүрхний хатгалга өвчний ялган оношилгоо

№	Өвчний нэр	Шалтгаан	Өвдөх байдал	Судасны лугшилт	Бусад шинж
1.	Зүрхний хий хатгалга	Хий дийлэнх	Цээж, өвчүүний ар, зүрхний орчмоор базах, дарах мэт өвдөнө.	Хөндий хоосон лугшина.	Цээжээр хатгуулах нь тогтворгүй, дамжиж, хэсэн гүйж хатгуулна.
2.	Зүрхний цусан хатгалга	Цус дийлэнх	Зүрхний баруун хэсгээр тогтвортой, хутгаар чичих мэт хүчтэй хатгуулна, амьсгал давхацна.	Хуйларч, түргэн эрчимтэй лугшина.	Хутгаар чичиж байгаа мэт нэг оронд хүчтэй хатгуулна.
3.	Зүрхний нян хатгалга	Нян дийлэнх	Зүрхний зүүн хэсгээр өвдөлт ихтэй хатгуулна, өвдөлтийн үргэлжлэх хугацаа урт, хүйтэн хөлс гарна.	Судасны хүчдэл дүүрэлт их, даралт тэсвэрлэнэ, түргэн лугшина.	Нэг газраа тогтвортой хатгуулна.
4.	Зүрхний хуян хатгалга	Хий, цус	Зүрхний оронд өвдөнө, зүүн мөр зүүн атгаал, зүүн гарын хуруу хүртэл минчүүрч, чинэрч өвдөх.	Эрчимтэй түргэн лугшина.	Өвдөлт хөдөлгөөн хийхэд ихэснэ.

5.	Ходоодны цанх	Бадган дийлэнх, цус, нян хавсрах	Ходоод орчмоор гэнэт хүчтэй базалж өвдөнө, дотор муухайрч бөөлжиж суулгана.	Мушгирч орооцолдож лугшина.	Босож сууж чадахгүй, эвхэрч хэвтэнэ.
6.	Зүрхний долгисол	Хий дийлэнх	Зүрх түгших, дотор бачимдах, сэтгэл санаа тогтворгүй болох ба нойр муудна.	Чичирсэн, хоосон, түргэн лугшина.	Чимээ шуугиантай газар өвчнийг нэмэгдүүлнэ, тайван орчин тусална.
7.	Уушгины хатгалга	Цус, шар, нян	Цээжээр хатгуулж өвдөнө, ханиана, амьсгаадна, халуурна.	Судас түргэн, дэлгэрэнгүй, зарим үед чанга лугшина.	Ханиах амьсгалах үед цээжээр хатгуулж өвдөнө.
8.	Цагаан судлын гэмээр цээж өвдөх	Цагаан судал	Хэсэг газарт чинэрэх, чимчигнэх, цахилгаан гүйж буй мэт бадайрч өвдөх. Нуруу, хүзүү, хавирганы завсраар дамжих, хөдөлгөөн хийхэд өвдөлт нэмэгдэнэ.	Судас нарийн, түргэн, өнгөц лугшина.	Хэсэг газрын мэдрэхүй алдагдах, арьс чимчигнэх, булчин татвалзах.

В.3 Шинжилгээний хариу өөрчлөлттэй гарсан үйлчлүүлэгчийг хянах аргазүй

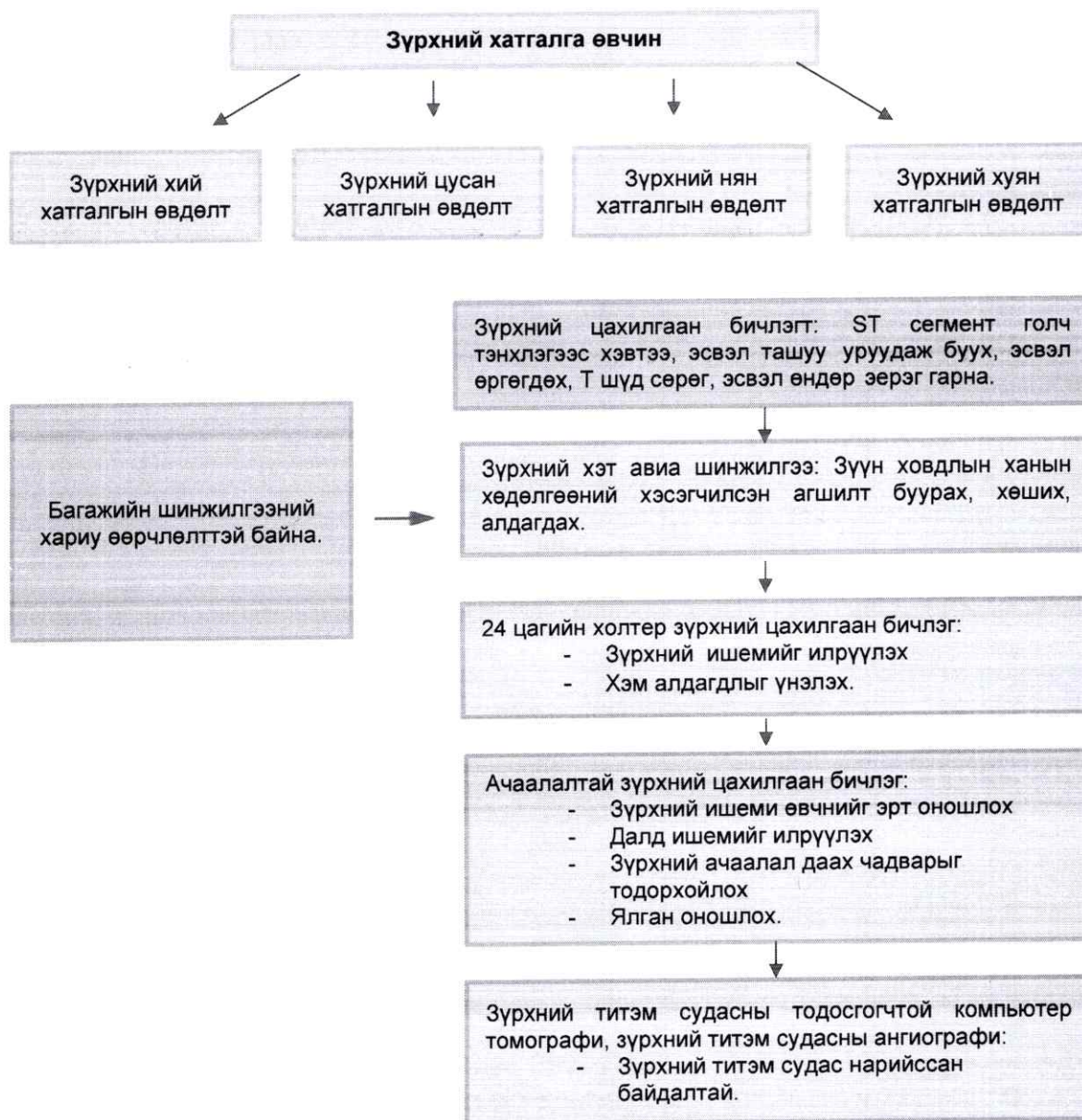
В.3.1 Лабораторийн шинжилгээний хариу өөрчлөлттэй гарсан үеийн хянах арга зүй:

В.3.1.1 Ийлдсэнд өөх тосны солилцооны үзүүлэлт өндөр гарсан тохиолдолд эмийн болон засал эмчилгээг хийнэ.

В.3.1.2 Цусны сийвэнд тропонин хэвийн хэмжээнээс их гарсан тохиолдолд зүрхний шигдээсний эмнэлзүйн зааврыг мөрдөнө.

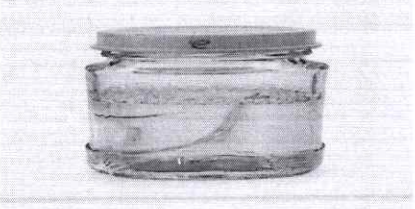
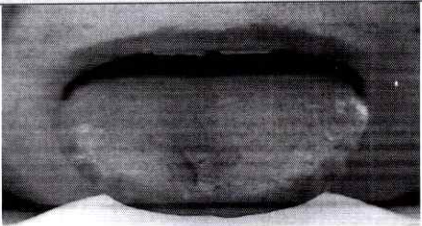
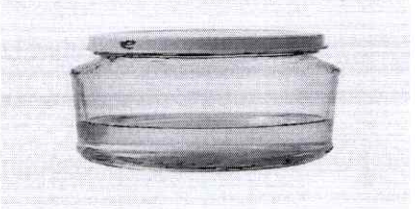
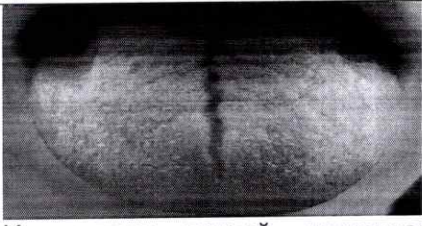
В.3.2 Багажийн шинжилгээний хариу өөрчлөлттэй гарсан үеийн хянах аргазүй:

Алгоритм 2. Багажийн шинжилгээний хариу өөрчлөлттэй гарсан үеийн алгоритм

В.4

Хүснэгт 7. Оношилгоонд шаардлагатай зурган жишээ

Өвчний нэр	Шээсэнд гарах өөрчлөлт	Хэлэнд гарах өөрчлөлт
1. Зүрхний хий хатгалга өвчин	 Шээсний өнгө тунгалаг, том хөөстэй, үнэр багатай.	 Хэл хуурай, улаан, ширүүн болж урд хэсгээрээ дагуу хагаралтай, цайвар өнгөртэй.
2. Зүрхний цусан хатгалга өвчин	 Шар, хэмжээ нь бага, үнэр уур их, язмагтай.	 Хэл улаан хуурай, шаравтар нимгэн өнгөртэй. Хэлний голоор тууш хагарна.
3. Зүрхний нян хатгалга өвчин	 Шээс нь тунгалаг хөөс бага.	 Хэл улаан, нимгэн шар өнгөртэй.
4. Зүрхний хуян хатгалга өвчин	 Шээс нь тунгалаг хөөс ихтэй.	 Хэл улаан, нимгэн цайвар өнгөртэй.

В.5. Эмчилгээ:

В.5.1 Эмийн бус эмчилгээ:

УАУ-д идээ ундаа, явдал мөр, засал эмчилгээ гэсэн эмийн бус эмчилгээний аргууд байдаг.

В.5.1.1 Идээ ундааны эмчилгээ:

Махбодын онцлогт тохирсон эмчилгээний хоол өгнө.

В.5.1.1.1 Зүрхний хий хатгалга өвчний идээ ундаа эмчилгээ:

Ерөнхийд нь тослог шимтэй идээ ундааг шүтүүлж, хүйтэн сэрүүн чанартай идээ ундааг цээрлэнэ. Дараах идээ ундааны эмчилгээнээс сонгож хэрэглэнэ. Үүнд:

- Дөрвөн шимтийн тан;

- Дөрвөн шимтийн ясны тан;
- Борви, далны бариул, ахар сүүлний ясны ширгээсэн шөлөнд гаа библин, хар хуажуу, задь, сүгмэл, зоргодос, гавирын хальс зэрэг халуун бүлээн чанартай эмийг хийж шүтүүлнэ;
- Цагаан гаргалт;
- Улаан гаргалт;
- Исгэлэн гаргалт;
- Саримсны гаргалт.

В.5.1.1.2 Зүрхний цусан хатгалга өвчний идээ ундааны эмчилгээ:

Ерөнхийд нь сэрүүн, зөөлөн, чанартай идээ ундааг шүтүүлж, хурц халуун чанартай идээ ундаа, архи тамхийг цээрлэнэ.

- Гүүний сүү, цэгээ зэргийг зохистой шүтүүлнэ.
- Гэмийн онцлогт тохирсон эмчилгээний бусад хоолноос сонгож өгнө.

В.5.1.1.3 Зүрхний нян хатгалга өвчний идээ ундааны эмчилгээ:

- Гэмийн онцлогт тохирсон эмчилгээний хоол өгөх.

В.5.1.1.4 Зүрхний хуян хатгалга өвчний идээ ундааны эмчилгээ:

- Гэмийн онцлогт тохирсон эмчилгээний хоол өгөх.

В.5.1.2 Явдал мөрийн эмчилгээ:

- Тохирсон иог, дасгал эмчилгээ хийх;
- Нам сэлүүн газарт тайван амрах;
- Хөдөлгөөний идэвхийг аажмаар нэмэгдүүлэх;
- Сэтгэлээ тайван байлгах;
- Айж цочих, уурлаж бухимдах, ядарч зүдрэх, цадтал идэхийг цээрлэнэ.

В. 5.1.3 Засал эмчилгээ

Тус бүрийн засал эмчилгээ:

Хүснэгт 8. Зүрхний хатгалга өвчний засал эмчилгээ

1. Зүрхний хий хатгалга	- Ханах засал: Асу, ерөнхий судас (нодга) аль нэгийг ханана; - Шивүүр засал: 10 хурууны өндөг хатгаж цусны уур гаргана; - Бариа засал; - Жин: Хийн хатгалгад тосон жин засал хийнэ; - Дэвтээлгэ: Хийн хатгалгад 5 рашаан үр дүнтэй байдаг; - Төөнө засал: Хар цагааны завсар, нурууны 6,7 дугаар бэлчирт төөнөнө; - Тосон засал: Хар цагааны завсар, зүрхний бэлчирт тосон засал хийж болно; - Зүү эмчилгээ; - Цэгээ засал.
2. Зүрхний цусан хатгалга	- Ханах засал: Ерөнхий судас (нодга)-ыг ханана; - Шивүүр засал: 10 хурууны өндөг хатгаж, цусны уур гаргана; - Төөнө засал: Хануур хийсний дараа зүрх, амин судасны бэлчирт төөнө хийнэ; - Бариа засал; - Зүү эмчилгээ; - Цэгээ засал.
3. Зүрхний нян хатгалга	- Шивүүр засал: Арван хурууны өндгийг хатгаж, цусны уур гаргавал тусална; - Бариа засал;

	- Зүү эмчилгээ; - Шивүүр засал; - Хануур засал: Ерөнхий судас (нодга)-ыг ханана; - Цэгээ засал.
4. Зүрхний хуян хатгалга	- Тосон засал; - Халуун жин засал; - Төөнө засал; - Бариа засал; - Зүү эмчилгээ; - Цэгээ засал.

В.5.2 Эмийн эмчилгээ

В.5.2.1 Эмчилгээний зарчим:

А. Ерөнхий эмчилгээний зарчим:

- Өвдөлтийг намдаах;
- Хий цусны гүйдлийг сайжруулах;
- Гэмтэй нь уялдуулан эмчлэх.

Б. Тус бүрийн эмчилгээний зарчим:

В.5.2.1.1 Зүрхний хий хатгалга өвчний үеийн эмчилгээний зарчим:

- Хийг дарах;
- Хий цусны гүйдлийг сайжруулах;
- Өвдөлт намдаах.

В.5.2.1.2 Зүрхний цусан хатгалга өвчний үеийн эмчилгээний зарчим:

- Өвдөлт намдаах;
- Хий цусны гүйдлийг сайжруулах;
- Муу цусны гэмийг арилгах.

В.5.2.1.3 Зүрхний нян хатгалга өвчний үеийн эмчилгээний зарчим:

- Нянг нядлах;
- Хий цусны гүйдлийг сайжруулах;
- Өвдөлт намдаах.

В.5.2.1.4 Зүрхний хуян хатгалга өвчний үеийн эмчилгээний зарчим:

- Зүрхний хий цусны гүйдлийг сайжруулах;
- Цагаан судлыг шимжүүлэх.

В.5.2.2 Эмчилгээ:

В.5.2.2.1 Үндсэн эмийн эмчилгээ:

- Хий, цусны гүйдлийг сайжруулах: Зүрхэн риди, Задь-5, Агар-8 /Шүн/, Агар-17, Агар-19, Агар-35, Зандан-3 тан;
- Өвдөлт намдаах: Зүрхэн риди, Шош-7, Зандан-3 тан, Ажогсэржомийн гагц тан, Сэржом-6, Ажогсэржом-5, Борогнин-6;
- Цус шингэлэх: Суман мод-7 тан, Марчин-13 тан, Гурван үрийн тан, Жүр үрийн гагц тангаар эмээ хөлөглөж өгнө.

В.5.2.2.2 Тус бүрийн эмийн эмчилгээ:

Хүснэгт 9. Зүрхний хатгалга өвчний эмийн эмчилгээ

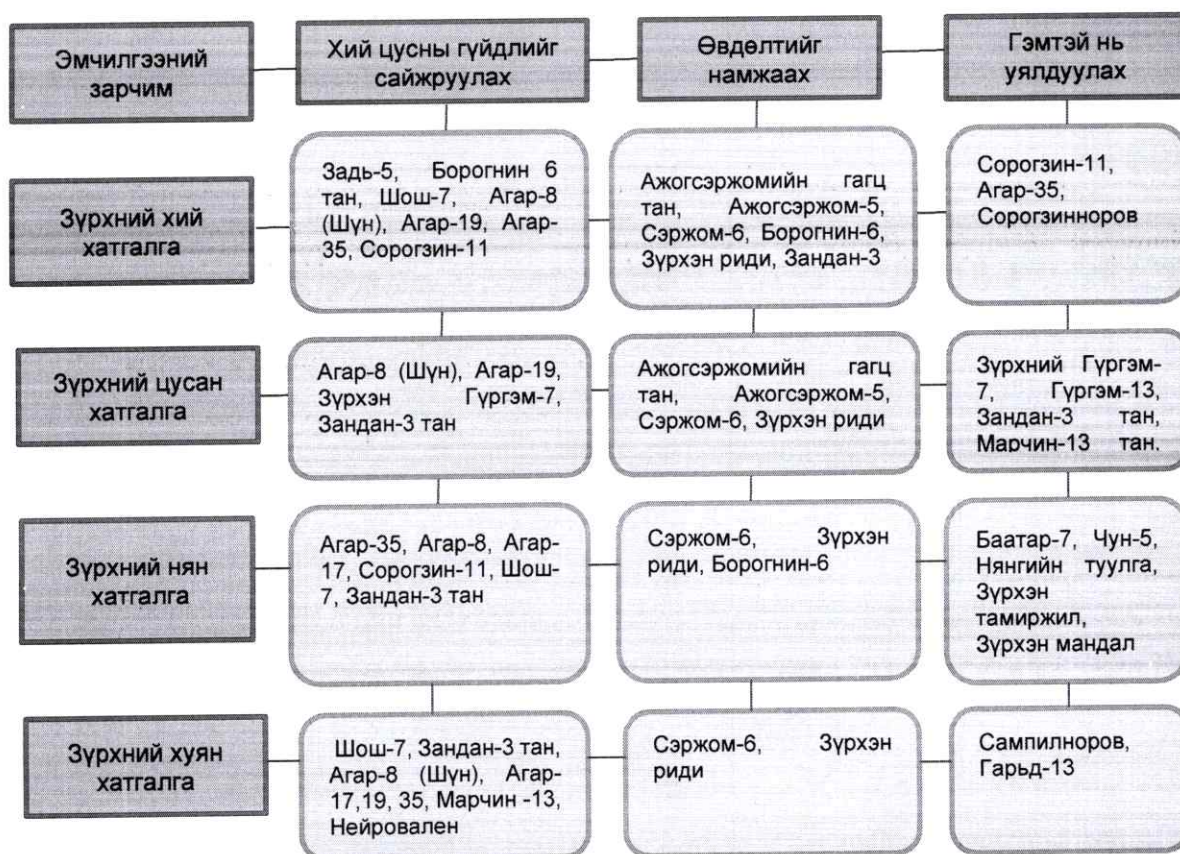
№	Ангилал	Эмийн эмчилгээ
1.	Зүрхний хий хатгалга	Үндсэн эм: Задь-5, Шош-7, Агар-8 (Шүн), Агар-19, Агар-35, Борогнин-6, Сорогзин-11 зэргээс сонгож Ажогсэржомийн гагц тан, Ажогсэржом-5, Сэржом-6, Борогнин-6, Зүрхэн риди аль нэгийг сонгон хавсруулж уулгана. Хавсрах эм: - Зүрх дэлсэх, түгших үед Сорогзинноров, Гоюу-13, Зандан-3 тан зэргээс сонгон хэрэглэнэ. - Ходоод цанхайж идээ ундааны дуршил муудах шинж илэрвэл Тунгалаг-5, Бүтээлч-5, Ходоодны ар үр-10, Анар-4, Руда-6 зэргээс өгнө. - Өтгөн хатах шинж илэрвэл Шижид-6, Гишүүн-3 (Жумз-3) тангаас аль нэгийг сонгон хавсарч хэрэглэнэ. - Нойр хулжих шинж илэрвэл Агар-35, Сүгмэл-3 тан, Сорогзинноров зэрэг эмээс сонгон хавсруулж хэрэглэнэ.
2.	Зүрхний цусан хатгалга	Үндсэн эм: Зүрхэн риди, Зандан-3 тан, Агар-8 (Шүн), Агар-19, Зүрхний Гүргэм-7, Гүргэм-13 зэргээс сонгон Ажогсэржомийн гагц тан, Ажогсэржом-5, Сэржом-6, Гүгэлийн гагц тан аль нэгийг хавсруулж уулгана. Дээрх эмийн хослол дээр Зандан-3 тан, Марчин-13 тан, Тагтүггүнсэл эмүүдээс сонгож нэмэлтээр уулгана. Зүрхний хатгалга дарагдсаны дараа Зүрхний гүргэм-7, Сорогзин-11, Сампилноров, Агар-35 зэрэг эмээс сонгож хэрэглэж болно. Хавсрах эм: - Цээж дүүрч, амьсгал цухалдах шинж илэрвэл: Уушгины-18, Агар-15, Агар-8 (Ран), Агар-35 зэргээс сонгон хавсарч хэрэглэнэ. - Ам гашуурч, шар хусах шинж илэрвэл: Манагчинбу, Гарнаг-10, Сэрдог-5 зэргээс сонгон хавсарч хэрэглэнэ. - Өтгөн хатах шинж илэрвэл: Шижид-6, Гишүүн-3 тангаас аль нэгийг сонгон хавсарч хэрэглэнэ. - Толгой өвдөх, ам хатах, нүүр царай улайх шинж илэрвэл: Гүргэм-13 (Увдисын), Хурц-6, Гавал-3 тан, Мана-10 тан, Марчин-13 тан, Гурван үрийн тан, Марав-3 тан зэргээс сонгон хавсарч хэрэглэнэ.
3.	Зүрхний нян хатгалга	Үндсэн эм: Зүрхэн риди, Шош-7, Зандан-3 тан, Борогнин-6, Агар-35, Агар-8, Агар-17, Сорогзин-11, Сэржом-6, Баатар-7, Чун-5 зэрэг эмээс сонгон хэрэглэж, өвчний байдлыг үндэслэн нянгийн туулгыг зохих хэмжээгээр хэрэглэнэ. Хавсрах эм: - Зүрхний тамир доройтвол “Зүрхэн тамиржил”-г, - Зүрхний цохилтын тоо удааширвал “Зүрхэн мандал” эмийг тус тус сонгон хэрэглэнэ. - Зүрхний хатгалга дарагдсаны дараа Агар-8 (Шүн), Агар-17, Сорогзин-11, Зүрхний гүргэм-7, Сорогзинноров, Сампилноров, Агар-35 зэрэг эмээс сонгон хэрэглэнэ.
4	Зүрхний хуян хатгалга	Үндсэн эм: Сампилноров, Гарьд-13 эмээр гол болгоно. Хавсрах эм: - Хий дийлэнх бол Агар-35, - Цус дийлэнх бол Марчин-13 тан, - Нойр муу бол Сүгмэл-3 танг тус тус нэмж хэрэглэнэ.

В.5.2.2.3 Зүрхний хатгалга өвчин бусдын оронд нөлөөлсөн үеийн эмийн эмчилгээ:

- Уушгинд нөлөөлбөл: Даль-16, Мана-4 тан, Агар-8 (Ран), Үзэм-7, Чацаргана-5 (Дарву-5);
- Ходоодонд нөлөөлбөл: Жамц-4 тан, Шижид-6, Руда-6 эмүүдийг хэрэглэнэ.

В.5.2.3 Эмчилгээний алгоритм:

Алгоритм 3. Эмийн эмчилгээний алгоритм

В.6 Үйлчлүүлэгчийг дараагийн шатны эмчид илгээх зарчим, шалгуур:

Дараах тохиолдолд үйлчлүүлэгчийг дараагийн шатны эмчид илгээнэ. Үүнд:

- Өвчний онош тодорхой бус;
- Урьдчилсан оношийг батлах эсвэл үгүйсгэх зорилгоор шаардлагатай шинжилгээг хийлгэх;
- Эмчилгээнд зүрхний хатгалгын өвдөлт, шинж тэмдэг, зовуурь арилахгүй;
- Биеийн байдал илэрхий дордох.

Г. ХЯНАЛТ:

Эмнэлгээс гарснаас хойш 1-2 сарын хугацаанд тухайн эмчийн хяналтад байна.

Г.1 Өрх, сум, тосгоны эрүүл мэндийн төв

- Эрсдэлт бүлгийн хүн амд чиглэсэн эрүүл мэндийн боловсрол олгох;
- Эмнэлзүйн шинжүүд дээр үндэслэн зүрхний хатгалга өвчнийг эрт оношилж, шаардлагатай шинжилгээ төлөвлөх;
- Эмийн эмчилгээний хяналт;

- Өвчний идэвхжил өндөр, эмчилгээ үр дүнгүй тохиолдолд өвчтөнг цаг алдалгүй нэгдсэн эмнэлэг болон мэргэжлийн эмчид илгээнэ.

Г.2 Аймаг, дүүргийн нэгдсэн эмнэлэг

- Эмнэлзүйн хам шинж, үйл оношийн болон багажийн шинжилгээ бусад оношилгоог үндэслэн зүрхний хатгалга өвчнийг оношлох;
- Өвчний идэвхжилийн үнэлгээг тогтмол хийх;
- Эмчилгээний хөтөлбөрийг хангалттай эсэхийг үнэлэх;
- Шаардлагатай арга хэмжээг авах ;
- Өвчний идэвхжил өндөр, эмчилгээ үр дүнгүй, бусад хүндрэл гарсан тохиолдолд төрөлжсөн мэргэшлийн эмнэлэг рүү илгээнэ.

Г.3 Төрөлжсөн мэргэшлийн эмнэлэг

- Мэргэжлийн Уламжлалт анагаахын эмч болон бусад нарийн мэргэжлийн эмч нартай хамтран ажиллана.

---ooOoo---

Эрүүл мэндийн сайдын 2026 оны
10 дугаар сарын 09-ны өдрийн
№123 дугаар тушаалын 2 дугаар хавсралт

ЗҮРХНИЙ ХАТГАЛГА ӨВЧНИЙ ҮЕД ХЭРЭГЛЭХ ЭМИЙН ЖАГСААЛТ

№	Эмийн нэр	Licemed-д бүртгэлтэй нэр	Эмийн хэлбэр	Эмийн тун (грамм)	Жортой эсэх
1.	Агар-8	Агар-8	Талх	0.7	Жоргүй
2.	Агар-15	Агар-15	Талх	1	Жоргүй
3.	Агар-17	Агар-17	Талх	1	Жороор
4.	Агар-35	Агар-35	Талх	1	Жороор
5.	Анар-4	Анар-4	Тунлагд- сан нунтаг	1	Жоргүй
6.	Баатар-7	Баатар-7	Үрэл	0.2	Жороор
			Талх	1	Жороор
7.	Гарнаг-10	Гарнаг-10	Талх	1	Жоргүй
			Тунлагд- сан нунтаг	1	Жоргүй
			Үрэл	0.2	Жороор
8.	Гарьд-13	Гарьд-13	Үрэл	0.2	Жороор
9.	Гоюу-13	Гоюу-13	Үрэл	0.2	Жороор
			Талх	1	Жоргүй
10.	Гурван үр	Гурван үрийн тан	Тан	1	Жоргүй
11.	Даль-16	Даль-16	Талх	1	Жороор/жоргүй
			Үрэл	0.2	Жороор
12.	Дарву-5	Дарву-5	Талх	1	Жоргүй
			Үрэл	0.25	Жоргүй
13.	Жамц-4	Жамц-4	Тан	1	Жороор/жоргүй
			Тунлагд сан нунтаг	1.4	Жоргүй
14.	Жумз-3	Жумз-3	Тан	1	Жоргүй
		Гишүүн-3	Тан	1	Жороор/Жоргүй
15.	Задь-5	Задь-5	Үрэл	0.2	Жороор
			Талх	1	Жоргүй
16.	Зандан-3	Зандан-3	Тан	1	Жороор/Жоргүй
17.	Зүрхний Гүргэм-7	Гүргэм-7	Талх	1	Жоргүй
18.	Лоцадгүнсэл (Уушгины 18)	Лоцадгүнсэл	Талх	1	Жоргүй
			Үрэл	0.25	Жоргүй
19.	Мана-4	Мана-4	Тан	1	Жоргүй
20.	Мана-10	Мана-10	Тан	1	Жоргүй/Жороор
21.	Манагчинбу	Манагчэнбу	Талх	1	Жоргүй
		Манагчинбу	Талх	1	Жоргүй
			Үрэл	0.2	Жороор
		Манагчимбу	Талх	1	Жоргүй
22.	Марав-3	Марав-3	Тан	1	Жортой/жоргүй
23.	Марчин-13	Марчин-13	Тан	1	Жороор/жоргүй
24.	Ран Агар-8	Агар-8 (Ран)	Талх	1	Жоргүй
25.	Руда-6	Руда-6	Талх	1	Жороор/жоргүй
26.	Сампилноров	Сампилноров	Үрэл	0.2	Жоргүй/Жороор
			Талх	1	Жоргүй

27.	Сорогзин-11	Сорогзин-11	Талх	1	Жоргүй
			Үрэл	0.2	Жороор
28.	Сорогзинноров	Сорогзинноров	Үрэл	0.2	Жороор/Жоргүй
29.	Сүгмэл-3	Сүгмэл-3	Тан	1	Жоргүй
30.	Сэрдог-5	Сэрдог-5	Талх	1	Жоргүй
31.	Тагтүггүнсэл	Тагтүггүнсэл	Талх	1	Жороор/Жоргүй
32.	Увдисын Гүргэм-13	Гүргэм-13 (Гүргүм-13)	Үрэл	0.2	Жороор
			Талх	1	Жоргүй
			Үрэл	0.2	Жоргүй
33.	Үзэм-7	Үзэм-7	Талх	1	Жоргүй
			Үрэл	0.2	Жоргүй
34.	Тунгалаг-5	Дамнайжуг Тунгалаг-5	Талх	1	Жоргүй
			Талх	1	Жоргүй
			Үрэл	0.2	Жороор
			Талх	1	Жоргүй
35.	Ходоодны ар үр-10	Ходоодны ар үр-10	Талх	1	Жоргүй
36.	Хурц-6	Хурц-6	Үрэл	0.2	Жороор
			Талх	1	Жоргүй
37.	Чун-5	Чун-5	Үрэл	0.2	Жороор
38.	Шижид-6	Шижид-6	Талх	1	Жоргүй
		Шижидмон	Капсул	0.5	Жоргүй
39.	Шүн Агар-8	Агар-8 (Шүн)	Талх	1	Жоргүй
40.	Ажогсэржомийн гагц тан	бүртгэгдээгүй	Тан	1	-
41.	Ажогсэржом-5	бүртгэгдээгүй	Талх	1	-
42.	Агар-19	бүртгэгдээгүй	Талх	1	-
43.	Борогнин-6	бүртгэгдээгүй	Тан	1.5	-
44.	Бүтээлч-5	бүртгэгдээгүй	Үрэл	1	-
45.	Гавал-3 (Митод-3)	бүртгэгдээгүй	Тан	1	-
46.	Гүгэлийн гагц тан	бүртгэгдээгүй	Тан	1	-
47.	Жүр үрийн гагц тан	бүртгэгдээгүй	Тан	1	-
48.	Зүрхэн риди	бүртгэгдээгүй	Үрэл	3	-
49.	Зүрхэн тамиржил	бүртгэгдээгүй	Үрэл	3	-
50.	Зүрхэн мандал	бүртгэгдээгүй	Үрэл	3	-
51.	Нянгийн туулга	бүртгэгдээгүй	Талх	1	-
52.	Суман мод-7 (Зомошин-7)	бүртгэгдээгүй	Тан	1	-
53.	Хатгалга дарагч-6 (Сэржом-6)	бүртгэгдээгүй	Талх	1	-
54.	Шош-7	бүртгэгдээгүй	Талх	1	-

---ooOoo---

ТОВЧИЛСОН ҮГИЙН ЖАГСААЛТ

МОНГОЛ

ЗЦБ	Зүрхний цахилгаан бичлэг
КТ	Компьютер томографи
УАУ	Уламжлалт анагаах ухаан
ЭМХТ	Эрүүл мэндийн хөгжлийн төв

АНГЛИ

ALT	Alanine Aminotransferase
AST	Aspartate Aminotransferase
CK-MB	Creatine Kinase-MB
CREA	Creatinin
GLU	Glucose
HDL-C	High Density Lipoprotein Cholesterol
Hs-CRP	High-sensitivity C-reactive protein
LDL-C	Low Density Lipoprotein Cholesterol
LDH	Lactate Dehydrogenase
MONA	Morphine, Oxygen, Nitroglycerin, Aspirin
NT-proBNP	N terminal pro-B type natriuretic peptide
T-Chol	Total Cholesterol
TG	Triglyceride

---ooOoo---

НОМ ЗҮЙ:

1. Зүрхний шигдээсний эмнэлзүйн заавар (Эрүүл мэндийн сайдын 2025 оны А/238).
2. С.Сээсрэгдож, Ч.Чимэдрагчаа, С.Хишигжаргал, Д.Цэрэндагва, Д.Чулуунчимэг, Монголын УАУ-ы өвчнийг анагаах удвис, 2008 он, 141-144х
3. Ц.Сүрэнжав. Монгол анагаах ухааны дотор өвчин судлал. Өвөрмонголын хэвлэлийн бүлэглэл, Өвөрмонголын ардын хэвлэлийн хороо, 2011 он, 158-159х
4. Ц.Саранчимэг Монгол эмнэлгийн дотор өвчний судлал, Өвөр Монголын ардын хэвлэлийн хороо, 2004 он, 187-193х
5. Ц.Сүрэнжав, Монгол анагаах ухааны эмчилгээний судлал, 2013 он, 352-355х
6. Ютиг Ёндонгомбо, Анагаах Ухааны дөрвөн үндэс 1991 он, 331-332х
7. ЭМХТ, Эрүүл мэндийн салбарын бүртгэл тайлангийн программ Hinfo-3.0, 2021-2026
8. Guidelines for Diagnosis and Treatment of Common Diseases in Mongolian Medicine T/CMAM M1-M9-2018, 1-5
9. Оюунчимэг, Батбагана, Жан Хуй Мин ..., Монгол судлалын нэвтэрхий толь, Өвөр Монголын үндэсний хэвлэлийн хороо, 2022, 852-853х
10. Арван найман эмчилгээний салааны 49 зүйл өвчний Монгол эмнэлгийн онош, эмчилгээний төсөв, 2017 он. Өвөрмонголын хэвлэлийн бүлэглэл, Өвөрмонголын ардын хэвлэлийн хороо.
11. УАУ-ны зонхилон тохиолдох өвчний оношилгоо, эмчилгээний эмнэлзүйн удирдамж, 2012 он, Уламжлалт анагаахын шинжлэх ухаан, технологи үйлдвэрлэлийн корпораци
12. С.Сээсрэгдорж, Д.Цэрэндагва, Монгол анагаах ухааны өвчнийг шинжилж нотлохуйн нэгдмэл толь, 2021 он
13. Ө.Цолмон, Д.Зулгэрэл, Б.Бурмаа, Н.Баясгалан, Х.Чингэрэл, В.Бямбасүрэн, Н.Бат-Эрдэнэ, Б.Болортуул, Зүрх судлал, 2020 он
14. Зүрхний архаг ишеми өвчний оношилгоо, эмчилгээний эмнэлзүйн заавар 2024 он.
15. Ишбалжир. Дөрвөн рашаан. Өвөрмонголын ардын хэвлэлийн хороо.
16. Оюунсэцэн, Буянсан, Зүрхэн I-ээр зүрхний цусан хатгалга өвчнийг анагаах эмчилгээний судалгаа [J]. Дундад улсын Монгол эм эмнэлэг, 2020 (6), 39-45.
17. Ян Шин Жуан, Зүрхний цочмог ишеми/реперфузи эмгэг загварт Шош-7 уламжлалт эмийн үзүүлэх нөлөө, Анагаах ухааны докторын зэрэг горилсон нэг сэдэвт бүтээл, Анагаахын шинжлэх ухааны үндэсний их сургууль, 2024
18. Болор, Зүрхний хий хатгалга өвчний эмийн эмчилгээний асуудалд, Анагаах ухааны магистрын зэрэг горилсон нэг сэдэвт бүтээл, Анагаахын шинжлэх ухааны үндэсний их сургууль, 2025
19. А.Ану, Хий цусаар дээш хөөрөх өвчний үед хэрэглэдэг Марчин-13 эмийн туршилт судалгааны үр дүн, Анагаах ухааны докторын зэрэг горилсон нэг сэдэвт бүтээл, Анагаахын шинжлэх ухааны үндэсний их сургууль, 2025
20. Эм эмнэлгийн дээд сургуулийн монгол анагаах ухааны заах бичгийг найруулан хянах зөвлөл, Монгол анагаах ухааны дотор эмнэлгийн судлал, 1987 он
21. 管健康与疾病报告. 国家心血管病中心主编. 北京: 中国协和医科大学出版社, 2025.5.
22. 赵梅荣, 巴根那. 浅谈蒙医药治疗心刺痛症 2017 年. Journal of Medicine and Pharmacy of Chinese Minorities January 2018
23. 陈红燕. 蒙西医结合治疗心刺痛(冠心病) 50 例疗效观察[J]. 世界最新医学信息文摘, 2017, 17(07) : 141-147.
24. 韩非, 王二慧, 陈保忠, 等. 蒙西医结合治疗赫依型心刺痛 120 例疗效观察[J]. 中国民族医药杂志, 2017, 23(06) : 29 - 30.

- 25.白国军. 蒙西医结合治疗心绞痛 50 例疗效观察[J]. 中国民族医药志,2015,21(04) : 30.
- 26.赵永梅. 蒙医治疗心刺痛(冠 心 病) 30 例 疗 效 观 察[J]. 中国民族医药杂志,2015,21(02) : 22 - 23.
- 27.邓套图格·奥.乌力吉· 蒙药八味沉香散治疗冠心病心绞痛的临床疗效观察[J].中国实用医药· 2009.04.(25)
- 28.乌尼日· 蒙药甘露润脉丸对照吉如很-6 疗效冠心病稳定性心绞痛的临床疗效研究[M]. 内蒙古医科大学, 2020
- 29.九斤. 蒙西医结合疗效黏型心刺痛的临川研究[M]. 内蒙古民族大学硕士学位论文, 2024
- 30.格古林 . 蒙医治疗冠心病心绞痛的疗效观察 [J]. 中西医结合心血管病电子杂志 , 2014,2(13):175-175.
- 31.刘玉红. 蒙医药治疗冠心病临床观察[J]. 中国民族医药杂志 ,2014,20(10):51-52.
- 32.布和 , 苏德巴彦尔 . 针药同步治疗冠心病心绞痛 64 例临床观察 [J].世界最新医学信息文摘 : 电子版 ,2013,13(18):278-278.
- 33.乔龙巴特.脉泻剂甘露养心丸对慢性心力衰竭模型大鼠心功能及 BNP 的影响研究[M]. 内蒙古医科大学硕士研究生论文, 2019
- 34.郝钢, 武星, 张莉芳, 颜皓, 斯琴, 郭唯, 韩峰. 甘露养心丸对心力衰竭大鼠心功能保护作用研究, China Conferences, 2024
35. 淳海子, 蒙医脉泻剂《甘露养心丸》对慢性心力衰竭 NT-proBNP 和 LVEF 影响研究[M]. 内蒙古医科大学硕士研究生学位论文, 2020

---ooOoo---